

EVOLUȚIA IREDENTEI BULGARE DIN DOBROGEA INTERBELICĂ, REFLECTATĂ ÎNTR-O SINTEZĂ MILITARĂ DIN LUNA APRILIE 1938

Rezumat: În cadrul complex și dinamic al realităților și evoluțiilor din Dobrogea românească interbelică, s-a înscris, ca un fenomen conflictual, dar notabil, și activitatea așa-numitei *Iredente bulgare*. Sub această denumire generică, putem regăsi o multitudine de organizații, grupări și grupuri, alcătuite din etnici bulgari, care, prin mijloace în general ilegale, adesea chiar violente, de tip terorist, contestau și subminau autoritatea statului român în provincia dintre Dunăre și Mare. Activitățile subversive bulgare au fost mai intense în partea de sud a Dobrogei, în județele Durostor și Caliacra (Cadrilater), teritoriu obținut în România în anul 1913, în care etnicii bulgari reprezentau peste 40% din populație și dominau autoritar viața economico-socială. În tratarea acestui subiect, se observă un mare dezechilibru istoriografic româno-bulgar, mai ales cantitativ, în defavoarea istoricilor români.

Punctul de plecare pentru comunicarea de față a fost reprezentat de dosarul arhivistic nr. 817/1938 din fondul *Marele Stat Major-Secția 2 Informații*, având caracter de sinteză istorico-informativă. Dosarul conține numai 17 file, însă este dens în informații și aprecieri pe marginea subiectului nostru. Datele și evaluările din dosarul menționat au fost confruntate, coroborate și completate cu alte surse istorice, atât românești (în primul rând, documente și culegeri de documente), cât și bulgare (inclusiv volume de documente editate) și occidentale (sinteza lui Alberto Basciani, dedicată diferendului româno-bulgar în Dobrogea interbelică).

Sinteza istorico-informativă elaborată în luna aprilie 1938 este structurată în patru părți inegale, la care se adaugă două anexe, anume: 1. Scurt istoric și scop, 2. Activitatea iredentiei bulgare în anul 1937. 3. Evoluția activității iredentiei în perioada 1919-1937, 4. Propuneri pentru combaterea acțiunii iredentiei bulgare în România; Anexa 1 constă într-un grafic ilustrând intensitatea activităților iredentiste în perioada interbelică, pe etape cronologice, iar Anexa 2 reprezintă o hartă a Dobrogei, pe care este figurată cromatic densitatea elementelor iredentiste bulgare.

* Colonel dr., Comandantul Depozitului central de arhivă-Pitești

** Expert arhivist Depozitul central de arhivă-Pitești,

E-mail: georgedaniel.ungureanu@yahoo.com

Pornind de la constatarea, pertinentă în sine, că activitățile iredentiste bulgare din Dobrogea românească nu se puteau desfășura fără concursul sau cel puțin fără îngăduința autorităților din Bulgaria, autorii sintezei din 1938 au divizat perioada 1919-1938 în opt etape cronologice considerate și prezentate ca omogene, exclusiv în funcție de succesiunea diferitelor guverne de la Sofia. De asemenea, au fost trecute cu vederea diferențele, divergențele și confruntările interne din cadrul iredentei bulgare, identificată exclusiv cu Organizația Revoluționară Internă Dobrogeană (V.D.R.O.).

În consecință, din cauza acestor generalizări abuzive și omisiuni, delimitările cronologice și aprecierile din sinteza analizată de noi nu pot fi decât parțial susținute astăzi, în lumina datelor de care dispunem. Totuși, documentul în cauză rămâne o sursă demnă de consultat și prezentat, fiind emblematic pentru percepția unor structuri militare românești asupra iredentei bulgare.

Cuvinte-cheie: iredentism, organizații subversive, finanțare, propagandă, terorism, represalii.

În cadrul complex și dinamic al realităților și evoluțiilor din Dobrogea interbelică, mai ales din Dobrogea de Sud/Cadrilater, s-a înscris ca un element conflictual existența iredentei bulgare din provincie, recte acțiunile sale subversive, uneori limitate la nivel propagandistic, alteori violente (atacurile bandelor de comitații), îndreptate împotriva statului român și a autorităților sale. Pe parcursul celor mai bine de 40 de ani de regim comunist, inclusiv în anii național-comunismului, acest subiect a fost și a rămas unul tabu. După decembrie 1989, în condițiile instaurării libertății reale de opinie, informare și exprimare, problema Cadrilaterului și diversele sale aspecte și-au găsit tratarea în numeroase contribuții istoriografice, de la studii și articole, până la lucrările de sinteză elaborate de Constantin Tudor¹, Cătălin Negoită² și de un co-autor al acestor rânduri³, fără a uita de editarea unor documente de arhivă sau a unor izvoare memorialistice.

Imaginea generală conturată în istoriografia română post-comunistă asupra iredentiștilor bulgari din Dobrogea interbelică este una inevitabil negativă (din cauza scopurilor și mai ales a mijloacelor de acțiune ale acestora), însă comportă

¹ Constantin Tudor, *Administrația românească în Cadrilater (1913-1940)*, Editura Agora, Călărași, 2005, 382 p.

² Cătălin Negoită, *Țara uitată: Cadrilaterul în timpul administrației românești (1913-1940)*, Editura Fundației „Scrisul Românesc”, Craiova, 2008, 540 p.

³ George Ungureanu, *Problema Cadrilaterului în contextul relațiilor româno-bulgare (1913-1940)*, Editura Istros, Brăila, 2009, 456 p.

încă unele lacune și erori, inclusiv în chestiuni strict factologice, carențe datorate în mare parte, credem noi, necunoașterii sau cunoașterii superficiale a istoriografiei bulgare circumstanțiate subiectului.

Punctul de plecare în elaborarea articolului de față îl reprezintă un dosar de 17 file, din fondul arhivistic militar M.St.M.-Secția 2 Informații, intitulat *Sinteză informativă asupra iredentei bulgare dobrogene*⁴. Dată fiind amplitudinea sa redusă, dar nu numai, ne-am propus, în cele ce urmează, să completăm, să coroborăm și mai ales să confruntăm informațiile și aprecierile din acest document, cu date și evaluări preluate din alte surse, primare sau secundare, românești sau străine, în special bulgărești, acestea din urmă fiind foarte utile la nivel factologic.

Sinteza amintită este structurată pe patru părți, anume:

1. Scopul ce urmărește iredenta și scurt istoric (filele 1-2);
2. Activitatea iredentei în anul 1937 (filele 3-8);
3. Evoluția iredentei de la 1919-1937 inclusiv (filele 8-11);
4. Propuneri pentru combaterea acțiunii iredentiste bulgare din Dobrogea (filele 12-15).

Ultimele două file reprezintă două anexe, referitoare la evoluția iredentei bulgare în anii 1919-1937, modelată grafic (fila 16), respectiv, la densitatea elementelor iredentiste bulgare în Dobrogea, figurată cromatic, pe hartă (fila 17)⁵.

Conform sintezei amintite, iredenta bulgară din Dobrogea, identificată în mod exclusiv (și eronat) cu organizația V.D.R.O., avea ca obiective ajutorarea etnicilor bulgari refugiați din Dobrogea românească în Bulgaria, solidarizarea întregii populații din Bulgaria cu conașionalii din Dobrogea, formarea de nuclee subversive în Dobrogea, care să creeze, să amplifice și să popularizeze în străinătate stările de nemulțumire și tensiune din provincie, respectiv, să contribuie la menținerea și consolidarea conștiinței naționale a etnicilor bulgari rămași sub jurisdicția României, precum și culegerea de informații militare de pe teritoriul românesc și transmiterea acestora structurilor de specialitate ale armatei bulgare⁶.

Aceste obiective erau subsumate unor scopuri de natură teritorială, care, potrivit sintezei noastre, comportau trei etape. Astfel, într-o primă etapă, era vizată partea meridională a Dobrogei românești, până la linia Tuzla-Rasova (Rasovo, în bulgărește)⁷, deci, nu doar Dobrogea de Sud, pierdută de Bulgaria în anul 1913, ci și partea sudică a județului Constanța. Această delimitare teritorială era inspirată,

⁴ Depozitul central de arhivă-Pitești (în continuare, se va cita D.c.a.-P.), fond M.St.M.-Secția 2 Informații, dosar nr. crt. 817/1938, 17 file.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem, fila 1.

⁷ Ibidem.

foarte probabil, din stipulațiile Tratatului de la San Stefano (19 februarie/3 martie 1878)⁸ și din cele ale păcii punice de la Buftea-București, impusă României de către Puterile Centrale⁹. O a doua etapă viza întreaga Dobrogea, până la Gurile Dunării¹⁰, revendicare pe care Bulgaria o formulase oficial în anii Primului Război Mondial și, în pofida statutului de țară învinsă, la Conferința de Pace de la Paris, în aprilie și în octombrie 1919, aducând ca argument dobândirea Basarabiei de către România și invocând schimbul teritorial Basarabia-Dobrogea, din anul 1878¹¹. Ulterior însă, revizionismul bulgar se va focaliza pe Dobrogea de Sud (Cadrilater). Cea de-a treia etapă viza zonele cu populație bulgară din Basarabia de Sud, fiind plasată temporal într-un viitor destul de îndepărtat¹². Situația bulgarilor basarabeni făcuse obiectul unor demersuri diplomatice bulgare în perioada cuprinsă între lovitura bolșevică de la Petrograd (25 octombrie/7 noiembrie 1917) și încheierea Păcii de la București (24 aprilie/7 mai 1918), când etnicii bulgari din sudul teritoriului dintre Prut și Nistru căutau să se organizeze într-o entitate politico-teritorială autonomă și respingeau autoritatea Sfatului Țării de la Chișinău, implicit unirea de la 27 martie/9 aprilie 1918, iar guvernul lui Vasil Radoslavov încerca să condiționeze recunoașterea acestei uniri de autonomia teritorială, culturală și ecleziastică a comunităților bulgărești din Bugeac¹³.

Istoricul succint al iredentei bulgare din Dobrogea, inclus în sinteza analizată, începe cu momentul 1913, cu presupusa înființare a V.D.R.O.¹⁴, fiind omisă orice referire la acțiunile de propagandă și spionaj desfășurate până atunci în *Dobrogea Veche* (judetele Constanța și Tulcea) și la contracararea lor de către autoritățile românești¹⁵.

⁸ Stajko Trifonov, *Dobrudžanskijat vâpros (1878-1940)*, în *Novi očerci po bălgarska istorija (1878-1948)*, săstavitela: Marija Radeva, Sofija, f.a., f.ed., p. 191.

⁹ *Istoria politicii românești în date*, coord.: Ion Calafeteanu, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 223.

¹⁰ D.c.a.-P., fond M.St.M.-Secția 2 Informații, dosar nr. crt. 817/1938, fila 1.

¹¹ Constantin Iordan, *România și relațiile internaționale din sud-estul Europei (1919-1924). Probleme ale păcii, securității și cooperării*, Editura ALL, București, 1999, p. 39.

¹² D.c.a.-P., fond M.St.M.-Secția 2 Informații, dosar nr. crt. 817/1938, fila 1.

¹³ G. Ungureanu, *Evoluția problemei dobrogene în anul Marii Uniri*, în vol. *Armata română și Marea Unire: studii și articole prezentate la Sesiunea națională de comunicări științifice Pitești, 26 iulie 2018*, coord.: gen. bg. Corneliu Postu, col. dr. Petrișor Florea, lect. univ. dr. Cornel Popescu, Editura Militară, București, 2018, p. 196-198.

¹⁴ D.c.a.-P., fond M.St.M.-Secția 2 Informații, dosar nr. crt. 817/1938, fila 2.

¹⁵ G. Ungureanu, *File din gândirea militară românească. Viziunea politico-strategică asupra Dobrogei (de Nord) în perioada 1878-1913*, în „Gândirea militară românească”, serie nouă, București, XXXI, nr. 2/2020, p. 76.

În realitate, perioada imediat următoare intrării Dobrogei de Sud sub jurisdicția României a consemnat organizarea refugiaților bulgari proveniți de aici în două asociații, ambele constituite la începutul anului 1914, anume Societatea *Dobrudža*, la 19 februarie (ziua Tratatului de la San Stefano, pe stil vechi), respectiv, *Dobrudžansko Bratsvo* („Frăția Dobrogeană”), la 25 martie (praznicul Bunei Vestiri). Cele două organizații, cu scopuri declarat culturale, propagandistice și umanitare, au fuzionat în anul 1915¹⁶. V.D.R.O. avea să ia ființă mai târziu, în primăvara anului 1923, ca braț înarmat al Societății *Dobrudža*¹⁷.

Pentru a respecta ordinea cronologică, ne vom referi mai întâi la partea treia a sintezei succinte din aprilie 1938, parte consacrată evoluției iredentei bulgare după 1919 și apoi la partea doua, care se referă la situația existentă în anul 1937.

Partea a treia a sintezei începe cu aprecierea conclusivă că „Intensitatea activității iredentiste bulgare pe teritoriul țării noastre a fost în raport direct cu felul guvernelor care s-au succedat la conducerea Bulgariei”¹⁸. Din acest punct de vedere, sunt individualizate opt perioade, corespunzătoare guvernului de coaliție Stamboliiski, guvernului agrarian monocolor Stamboliiski, apoi guvernărilor Al. Ţankov, Andrej Ljapčev, Al.Malinov-Nikola Mušanov, Kimon Georgiev, perioadei de instabilitate guvernamentală de la jumătatea celui de-al doilea deceniu interbelic și, în final, începutului guvernării lui Georgi Kjosseivanov¹⁹.

Despre guvernul de coaliție condus de Al. Stamboliiski (octombrie 1919-mai 1920), se apreciază că a luat rapid măsuri în vederea temperării activităților iredentiste (nu și a suprimării lor - n.n.), din dorința de stabili sau restabili relații de prietenie cu toți vecinii; guvernului agrarian monocolor din perioada 21 mai 1920-8 iunie 1923 i se atribuie intenții și mai radicale, anume desființarea organizațiilor iredentiste, nefinalizate însă ca urmare a loviturii de stat din iunie 1923, la care au contribuit inclusiv organizațiile respective²⁰. Alte surse consultate de noi atestă, într-adevăr, în ultimul an de guvernare a lui Stamboliiski, o tendință de ruptură cu

¹⁶ Alberto Basciani, *Un conflitto balcanico. La contesa fra Bulgaria e Romania in Dobrugia del Sud (1918-1940)*, Editura Periferia, Cosenza, 2001, p. 63; a se vedea și V.Georgiev, St. Trifonov (săstaviteli), *Istorijska na Bălgarite (1878-1944) v dokumenti*, vol. II (1912-1918), Prosveta, Sofija, 1996, p. 369, respectiv Dan Cătănuș, *Studiu introductiv la culegerea de documente Cadrilaterul-ideologie cominternistă și iredentism bulgar 1919-1940*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2001, p. 21.

¹⁷ Antonina Kuzmanova, *Ot Njoi do Krajova. Văprosăt za Južna Dobrudža v meždunarodnite otnošenija (1919-1940)*, Dăržavno Izdatelstvo za Nauka i Izkustvo, Sofija, 1989, p. 285; St. Trifonov, *op.cit.*, p. 178-179.

¹⁸ D.c.a.-P., fond M.St.M.-Secția 2 Informații, dosar nr. crt. 817/1938, fila 8.

¹⁹ Ibidem, filele 8-12.

²⁰ Ibidem, fila 8.

iredentiștii bulgaro-dobrogeni, în paralel cu adversitatea ireductibilă și de notorietate cu mult mai puternicele organizații macedonene, ostile profund oricărei apropieri bulgaro-iugoslave. Astfel, în luna aprilie 1922, prefectii români din județele Durostor și Caliacra au încheiat cu omologii lor de peste frontieră un acord privind colaborarea grănicerească (defrișarea unor zone forestiere transfrontaliere, schimbul de informații între grăniceri și supravegherea mai vigilentă a liniei de hotar)²¹. În luna martie 1923, guvernul de la Sofia a îndeplinit cererea guvernului de la București, privind extrădarea a 18 comitagii²², dintre care, ulterior, zece aveau să fie condamnați la muncă silnică pe viață²³.

Distanțarea guvernului Stamboliiski de Societatea *Dobrudža*, în primăvara anului 1923, are ca efect și revirimentul dreptei în cadrul acesteia, după câțiva ani de supremație a stângii. Crearea V.D.R.O., la 25-27 martie 1923 și, mai ales, reorganizarea acesteia, în luna decembrie, consacrau noua situație²⁴. Între timp, la 8/9 iunie 1923, în urma unei sângeroase lovituri de stat, fusese înlăturat guvernul lui Stamboliiski, asasinat în același context, iar la putere venise guvernul de dreapta al Convenției Democratice (*Demokratičeski Zgovor*), condus de Al. Ţankov, care va rezista până în ianuarie 1926²⁵. Cercetătorul Dan Cătănuș consideră probabilă implicarea unor membri ai iredentei dobrogene în evenimentele sângeroase din iunie 1923, pe baza similitudinilor și a afinităților cu organizațiile macedonene²⁶. Cercetătorul bulgar Stefan Ančev menționează înrăutățirea relațiilor dintre guvernul agrarian și organizațiile bulgarilor dobrogeni, în lunile premergătoare loviturii de stat²⁷. Un document românesc de arhivă semnalează prezența lui Nikola Kjamilev, cunoscut iredentist bulgar din Dobrogea, adept al dreptei politice, în conducerea organizației „Kubrat“, a cărei participare la lovitura de stat din iunie 1923 era certă²⁸.

²¹ D.c.a.-P., fond Divizia 9 Infanterie, dosar nr. crt. 514/1921, fila 244.

²² „Dobrogea Nouă”, Bazargic, IV, nr. 73/31 martie 1923, p. 1.

²³ Valentin Ciorbea, *Terorism bulgar în Cadrilater*, în „Dosarele istoriei”, București, VII, nr. 1 (65)/2002, p. 43.

²⁴ D. Cătănuș, *op.cit.*, p. 22-23.

²⁵ Plamen Pavlov, Iordan Ianev, Daniel Cain, *Istoria Bulgariei*, Editura Corint, București, 2002, p. 138-139.

²⁶ D. Cătănuș, *op.cit.*, p. 21-22.

²⁷ Stefan Ančev, *Dobrudžanskijat vāpros v političeskijat život na Bālgarija (1918-1923)*, Veliko Tārnovo, 1994, p. 288.

²⁸ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare se va cita A.N.I.C.)-Direcția Județeană Ilfov, fond Prefectura Județului Caliacra, dosar nr. crt. 4/1926, fila 7.

Conform sintezei din aprilie 1938, „guvernul naționalist al lui Țankov nu mai pune nicio opreliște acțiunilor iredentiste”²⁹. Lucrurile au fost în realitate ceva mai complicate. Este binecunoscut faptul că guvernul Țankov a promovat o represiune violentă împotriva comuniștilor și a agrarienilor, ceea ce a atras o serie de replici ale acestora, dintre care cele mai notabile sunt rebeliunea din septembrie 1923 și, respectiv, atentatele din aprilie 1925³⁰, aducând Bulgaria în pragul unui veritabil război civil³¹. Dificultățile politice interne au imprimat guvernului Țankov mai multă prudență în politica externă, iar anticomunismul noii puteri de la Sofia deschidea calea anumitor formule de colaborare cu vecinii, în fața tentativelor sovieto-comuniste de penetrație în Balcani³². Acțiunile represive ale guvernului Țankov vor accentua declinul stângii în cadrul iredentei bulgare din Dobrogea și vor adânci liniile de falie din interiorul acesteia din urmă. În aceste condiții, elementele de stânga din cadrul V.D.R.O. s-au regroupat în cadrul unei noi organizații, numită D.R.O. (Organizația Revoluționară Dobrogeană), a cărei declarație de constituire a fost adoptată la Viena, la 20 septembrie 1925. Documentul fixa ca scop suprem al organizației independența Dobrogei, sub forma unei republici multi-etnice, care să colaboreze cu Uniunea Sovietică și cu organizațiile revoluționare din Balcani³³.

Sinteza românească din anul 1938 caracterizează guvernul Andrej Ljapčev (ianuarie 1926 - iunie 1931) drept unul „ultra-naționalist”, din cauza originii macedonene a conducătorului său, ceea ce a permis iredentei bulgare dobrogene să ajungă la apogeul activității sale³⁴, în acest sens fiind citată și suma de 78 de milioane de leva (echivalentul a 101 milioane de lei), oferită de guvernul de la Sofia iredentei dobrogene, în decurs de doi ani, pentru întreținerea școlilor și a bisericilor bulgare din Dobrogea, pentru cumpărarea de pământ și imobile, dar și pentru efectuarea unor atacuri teroriste³⁵. Această informație se regăsește și în alte surse românești, cu unele detalii: suma respectivă fusese oferită începând din februarie

²⁹ D.c.a.-P., fond M.St.M.-Secția 2 Informații, dosar nr. crt. 817/1938, fila 8.

³⁰ Ivan Iltchev, *The rose of the Balkans. A short history of Bulgaria*, translated from Bulgarian by Bistra Roushkova, Colibri Publishing House, Sofia, 2005, p. 326-330.

³¹ P. Pavlov, I. Ianev, D. Cain, *op.cit.*, p.140.

³² Constantin Iordan, *Comunism, naționalism, minorități: spre un front anticomunist în Balcani(1924-1925)?*, în Idem, *Minorități entice în sud-estul europen după Primul Război Mondial:dimensiunile unei probleme europene*, Editura „Curtea Veche”, București, 2002, p. 126-134.

³³ *Izvori za istorijata na Dobruđa*, Tom 2 (1919-1941), săstaviteli: Volodja Milačkov, Kosjo Penčikov, Marin Cucov, Stela Izvorska, Antonina Kuzmanova, otgovoren redaktor: Petăr Todorov, *părva čast (1919-1932)*, doc. 34, p. 76.

³⁴ D.c.a.-P., fond M.St.M.-Secția 2 Informații, dosar nr. crt. 817/1938, fila 8.

³⁵ *Ibidem*.

1926, până la finalul anului următor, în urma participării liderului iredentist Asparuh Aidemirski la o conferință secretă, prezidată de către prim-ministrul Bulgariei și desfășurată la Sofia³⁶.

Și aici se cuvin făcute anumite nuanțări și completări. Politica externă a Bulgariei, sub guvernarea lui Andrej Ljapčev, cu Atanas Burov la cârma diplomației, a cunoscut fluctuații notabile, de la tensionarea extremă a relațiilor cu statele creștine vecine (inclusiv România), în anul 1926, până la o relativă destindere în ultimii doi ani și jumătate de guvernare, trecând printr-o perioadă intermediară în anii 1927-1928³⁷. Între timp, în urma inițierii acțiunilor de colonizare a unor grupuri de macedo-români în Cadrilater, în anul 1925, pentru bandele de comitații bulgari apăruse o nouă categorie de ținte. Primăvara și vara anului 1926 au consemnat, într-adevăr, un apogeu al confruntărilor violente între grupurile înarmate bulgare și autoritățile românești din Dobrogea de Sud. Astfel, la 6 martie 1926, în contextul unui jaf, au fost uciși soldații români Gheorghe Buga și Ion Radu³⁸, 16 zile mai târziu este torturat cumplit și ucis un etnic bulgar din Alfatar³⁹, considerat trădător de către comitații, iar la 7 mai, într-o ciocnire armată, în localitatea Șahinlar, este ucis sergentul Dumitru Prichici. În replică la acest ultim incident, autoritățile românești recurg la arestarea a 7 persoane, dintre care, în luna iunie, cinci aveau să fie suprimate în drum spre Silistra⁴⁰. Momentele de maximă violență se vor consuma însă pe raza localității Staro-Selo din județul Durostor, în intervalul 4-6 iulie 1926, când o bandă de comitații, numeroasă și bine înarmată, a atacat în seara de 4 iulie localitatea amintită, după ce tăiase legăturile telefonice. Incursiunea s-a soldat cu un jaf și cu patru morți în rândurile autorităților locale românești (șeful de post Marin Constantin, gardianul comunal Ivan Nastev, probabil etnic bulgar, notarul și învățătorul); represaliile organizate prompt și precipitat s-au soldat, la rândul lor, cu asasinarea a 47 de localnici, suspecți de conivențe cu atacatorii⁴¹. Aceste evenimente tragice au servit ca sursă de inspirație scriitorului Petru Dumitriu, pentru povestirea *Salata* din cadrul romanului *Cronică de familie*, iar pe baza narațiunii amintite a fost realizat, după 1989, scenariul

³⁶ D. Cătănuș, *op.cit.*, p. 27-28.

³⁷ Dimităr Kosev, *Vănsnata politika na Bălgarija pri upravlenieto na Andrej Ljapčev (1926-1931)*, vtoroto izdanie, Izdatelstvo „Zaharii Stojanov“, Sofija, 2014, *passim*

³⁸ G. Ungureanu, *Problema Cadrilaterului...*, p. 183.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ D.c.a.-P., fond Divizia 9 Infanterie, dosar nr. crt. 705/1926, filele 97-99.

⁴¹ G. Ungureanu, *Problema Cadrilaterului...*, p. 184.

filmului românesc *O vară de neuitat*, în regia lui Lucian Pintilie, menționat și de Maria Todorova⁴².

În lunile următoare, situația a cunoscut o relativă normalizare, un nou puseu de tensiune fiind înregistrat în a doua jumătate a anului 1927. Astfel, în vara și respectiv toamna anului 1927, au fost asasinați coloniștii Eftimie Carataș (aromân, județul Caliacra) și, respectiv, Tănase Goța (megleno-român, stabilit în satul Cocina, județul Durostor); în replică la asasinarea lui Tănase Goța, consângeneii acestuia din Cocina i-au atacat pe etnicii bulgari din proximitatea satului lor⁴³. În anul 1928 singurul incident notabil s-a produs la 11 februarie, în localitatea Conac din județul Caliacra. Un jaf al comitațiilor a fost urmat de o ciocnire inopinată cu o patrulă din Regimentul 40 Infanterie, iar în urma schimbului de focuri a fost ucis șeful patrulei, fruntașul Marin Enache, fiu al unei văduve de război⁴⁴. După circa un an de zile de relativă liniște, luna ianuarie 1929 a consemnat asasinarea, în localitatea Ghiore, a fruntașului aromân Zizi Hașotti, originar din Veria (Macedonia Egeeană), dar și capturarea și lichidarea de către români a lui Kočo Ignat Serbarov, originar din Staro-Selo, participant la mai multe atacuri ale comitațiilor⁴⁵.

Primii ani ai guvernării lui Andrej Ljapčev au consemnat și continuarea, chiar accentuarea tendinței de fragmentare a iredentei bulgare din Dobrogea, care se manifestase începând din lunile imediat premergătoare loviturii de stat din iunie 1923. Rivalitatea între dreapta, reprezentată de V.D.R.O. și stânga, reprezentată de D.R.O., avea să atingă un apogeu al violenței tot în vara anului 1926. La 26 august, în nord-estul Bulgariei, liderul D.R.O., Dočo Mihailov, și alți câțiva membri ai acestei organizații a fost asasinat de către poliția bulgară, cu complicitatea V.D.R.O.⁴⁶. Acest act a fost dezavuat categoric de către dr. Petăr Vičev (1884-1933), originar din Silistra, cu orientare de centru-sfînga⁴⁷, care avusese un rol important în organizarea Societății *Dobrudža* și în aplanarea unor divergențe și tensiuni din cadrul acesteia, în anii 1919-1923. Ca urmare a acestei atitudini, Vičev va fi exclus din Societatea *Dobrudža* în luna martie 1927, la inițiativa lui Nikola Kjamilev⁴⁸,

⁴² Maria Todorova, *Balcanii și balcanismul*, traducere de Mihaela Constantinescu și Sofia Opreșcu, Editura Humanitas, București, 2000, p. 83.

⁴³ D.c.a.-P., fond Divizia 9 Infanterie, dosar nr.crt. 742/1927, fila 207.

⁴⁴ G. Ungureanu, *Problema Cadrilaterului...*, p. 185.

⁴⁵ D.c.a.-P., fond Divizia 9 Infanterie, dosar nr.crt. 816/1929, fila 151.

⁴⁶ Vălčo Radev, *60 godini ot geroičnata smärt na Dočo Mihailov*, în „Dobrudža“, Varna, 4, 1987, p. 12-14.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 15.

⁴⁸ D. Cătănuș, *op.cit.*, p. 25.

punând bazele unei organizații proprii, care se va cristaliza pe deplin abia în toamna anului 1929⁴⁹.

Luptele interne, pe de o parte, și tendințele de ameliorare a relațiilor româno-bulgare, la diferite niveluri, manifestate sensibil după ascensiunea Partidului Național-Țărănesc la guvernarea României, spre finele anului 1928, vor face ca irententa bulgară din Dobrogea să intre, la finele primului deceniu interbelic, într-o etapă de declin, care avea să se prelungească până după jumătatea deceniului următor. Perioada 1926-1931, deși se suprapune cronologic cu cea de-a doua guvernare a *Demokratičeski Zgovor*, cuprinde două etape distincte ale evoluției irententei bulgare din Dobrogea, prima etapă fiind în continuarea celei corespunzătoare guvernării Țankov, iar cea de-a doua fiind legată de anii guvernărilor *Naroden Blok* și, respectiv, *Zveno*.

Declinul organizațiilor și al activităților iredentiste bulgărești din Dobrogea, în perioada 29 iunie 1931-19 mai 1934, când la guvernarea Bulgariei s-a aflat o coaliție de centru, iar președinția Consiliului de Miniștri de la Sofia a revenit lui Nikola Mušanov, după circa 100 de zile ale lui Al. Malinov, este explicat în cadrul sintezei din aprilie 1938 prin prisma a doi factori, anume dorința guvernanților bulgari de raporturi pașnice cu toate statele vecine, manifestată prin netolerarea acțiunilor teroriste, ci doar a celor culturale și eventual de spionaj, și, respectiv, prin „atitudinea energică a macedoromânilor”⁵⁰. Foarte probabil, erau avute în vedere reacțiile violente ale unor coloniști aromâni la actele teroriste ale comitagiilor bulgari.

Un deosebit ecou a avut, în toamna anului 1931, fapta tânărului Ion Patoni, care își pierduse un frate în confruntările inter-etnice din cosmopolita Macedonia, și care în seara 2 septembrie, la două zile de la asasinarea subofițerului Grigore Petculescu, l-a ucis chiar în centrul orașului Bazargic pe cunoscutul lider politic local Hristo Stefanov, membru al P.N.Ț.; întâmplător sau nu, în lunile următoare, incursiunile grupurilor înarmate bulgare pe raza județului Caliacra au încetat⁵¹. La 12 septembrie 1931, în localitatea Voinovo (județul Durostor), poliția română îl suprima pe succesorul lui Dočo Mihailov la conducerea D.R.O., Dimităr Dončev (*Doktora*)⁵². În luna octombrie 1933, ca reacție la un atac terorist bulgar asupra locuințelor unor coloniști macedoromâni din județul Durostor, produs chiar în ziua vizitei lui Nicolae Titulescu la Sofia și soldat cu șase morți, inclusiv doi copii,

⁴⁹ I.I.D., T.2, *părva čast*, doc. 77, p. 167-168.

⁵⁰ D.c.a.-P., fond M.St.M.-Secția 2 Informații, dosar nr. crt. 817/1938, fila 9.

⁵¹ G. Ungureanu, *Problema Cadrilaterului...*, p. 189-190.

⁵² I.I.D., T.2, *părva čast*, doc. 100, p. 213-214.

populația macedoromână locală a ripostat, atacând satul vecin, locuit de etnici bulgari, ucigând trei locuitori și incendiind mai multe case⁵³.

Minimul de activitate iredentistă bulgară pe teritoriul Dobrogei românești s-a înregistrat în perioada scurtei, dar densei guvernări Kimon Georgiev (19 mai 1934-22 ianuarie 1935), când autoritățile bulgare au dispus înăsprirea controalelor și a perchezițiilor în zonele de frontieră, precum și ridicarea și surghiunirea de acolo a unor cunoscuți membri sau simpatizanți ai V.D.R.O.⁵⁴. Totuși, guvernul *Zveno* nu a procedat la fel de radical ca în cazul organizației macedonene omoloage, pe care, practic, a destructurat-o; în sinteza din anul 1938, această prudență este explicată prin prisma dorinței guvernanților de la Sofia de a nu a produce o nemulțumire prea mare în rândurile opiniei publice interne⁵⁵. Și autoritățile românești au reușit, în această perioadă, să obțină unele succese contra iredentei bulgare, cum ar fi demantelarea filialei V.D.R.O. din Bazargic în ianuarie 1935⁵⁶ și o serie de arestări printre militanții D.R.O.⁵⁷.

Anul 1935 s-a caracterizat printr-o mare instabilitate guvernamentală pentru Bulgaria, în mai puțin de 12 luni succedându-se patru echipe ministeriale. Guvernul *Zveno* a fost răsturnat, prin lovitura de stat de la 22 ianuarie 1935 a generalului regalist Penčo Zlatev, care formează un nou guvern; după numai trei luni, generalul Zlatev este înlocuit de Andrej Tošov, însă nici acest guvern nu are o viață prea lungă, fiind înlocuit în luna noiembrie de un nou Consiliu de Miniștri, sub președinția lui Georgi Kjosseivanov, care va governa până în februarie 1940⁵⁸. Conform sintezei din aprilie 1938, în condițiile acestei instabilități guvernamentale, organizațiile iredentiste bulgare dobrogene și-au reluat în mod tacit activitatea, primind și sprijin material, în quantum de 500.000 de leva (650.000 de lei) pentru întreținerea unor instituții culturale bulgare din Dobrogea⁵⁹.

Tendința continuase sub noua guvernare Kjosseivanov, contextul european și regional fiind favorabil pentru o asemenea turnură. Pe plan continental, revizionismul era în ascensiune, iar un moment-cheie a fost remilitarizarea Renaniei, la 7 martie 1936. Încheierea pactului bulgaro-iugoslav de „prietenie veșnică”, la 24 ianuarie 1937, a contribuit în mod considerabil la canalizarea

⁵³ A. Basciani, *op.cit.*, p. 170; Stoica Lascu, *Împroprietărirea românilor balcanici în Cadrilater*, în „Dosarele istoriei”, VII, nr. 1(65)/2002, p. 38, C. Tudor, *op.cit.*, p. 254.

⁵⁴ D.c.a.-P., fond Divizia 9 Infanterie, dosar nr.crt. 1085 /1934 , fila 185.

⁵⁵ Idem, fond M.St.M.-Secția 2 Informații, dosar nr. crt. 817/1938, fila 10.

⁵⁶ A.N.I.C.-Direcția Județeană Ilfov, fond Prefectura Județului Caliacra, dosar nr. crt. 4/1926, fila 305.

⁵⁷ A.N.I.C., fond 31, rola 444, cadrele 715-716.

⁵⁸ P. Pavlov, I. Ianev, D. Cain, *op.cit.*, p. 141; I. Ilchev, *op.cit.*, p.347-349.

⁵⁹ D.c.a.-P., fond M.St.M.-Secția 2 Informații, dosar nr. crt. 817/1938, fila 10.

aspirațiilor iredentiste bulgare spre Dobrogea, organizațiilor bulgaro-dobrogene fiindu-le acordate, în anul 1937, subvenții totalizând 22 de milioane de leva (28, 6 milioane de lei), destinate presei bulgare din Cadrilater, școlilor și bisericilor bulgare din Dobrogea de Sud, unor familii nevoiașe, dar și pentru recrutarea de agenți⁶⁰. Secțiunea a doua din sinteza întocmită în aprilie 1938, consacrată intensificării acțiunilor iredentiste bulgare din Dobrogea în anul 1937, identifică doi factori ai acestei evoluții, anume apropierea bulgaro-iugoslavă și, respectiv, ascensiunea generalului Ivan Poev (corect, Iordan Todorov Peev, 1884-1938, cu studii militare în Rusia țaristă⁶¹) la funcția de șef al Marelui Stat Major al armatei bulgare⁶².

Resursele financiare ale iredentei bulgare din Dobrogea proveneau din mai multe surse. O primă sursă era reprezentată chiar de guvernul de la Sofia, prin intermediul Băncii Agricole din capitala Bulgariei, respectiv, al Băncii Dobrogene de Industrie și Comerț din Bazargic și al Băncii Dunărene din Silistra. Altă sursă erau veniturile proprii ale comunităților bulgare din Bazargic, Silistra și Constanța. Etnicii bulgari dominau autoritar comerțul local sud-dobrogean, deși erau într-o constantă, dar lentă pierdere de viteză în fața coloniștilor macedoromâni. La rândul lor, aceștia din urmă, pentru a se ocupa de comerț, neglijau activitățile agricole, dând în arendă către etnici bulgari suprafețele arabile primite în proprietate⁶³.

În privința organizării politice a etnicilor bulgari, era constatată răspândirea frunțașilor acestei comunități în rândurile principalelor partide politice românești, care tocmai fuseseră oficial dizolvate de către regele Carol al II-lea, în special în cadrul P.N.Ț., dar cu păstrarea unității de acțiune în scopul promovării intereselor consângenilor⁶⁴.

Propaganda iredentistă bulgară în străinătate era dirijată de către Societatea *Oteț Paisie* (*Părintele Paisie*, în onoarea lui Paisie Hilendarski, 1722-1773), cu sediul la Sofia, despre care se mai cunoștea faptul că în cursul anului 1937 primise, din fondurile Ministerului de Război, suma 15 milioane de leva, echivalentul a 19,5 milioane de lei. Între iredenta bulgară și cea maghiară, se aprecia că exista o strânsă coordonare la nivel propagandistic, însă nu și la nivel material. Scopurile propagandei iredentiste bulgare în străinătate constau în menținerea problemei

⁶⁰ *Ibidem*, fila 11.

⁶¹ Ivan Tančev, *Bălgari v čuždestranni voennoučebni zavedenija (1878-1912)*, Izdatelstva Kăšta "Gutenberg", Sofija, 2008, p. 168; greșirea numelui generalului Ivan Peev se poate datora și confuziei cu numele unui destul de cunoscut publicist bulgar al vremii, Ivan Peev Plačkov (1864-1942).

⁶² D.c.a.-P., fond M.St.M.-Secția 2 Informații, dosar nr. crt. 817/1938, fila 3.

⁶³ *Ibidem*, fila 4.

⁶⁴ *Ibidem*.

dobrogene în atenția opiniei publice europene și, respectiv, în compromiterea autorităților românești pe plan internațional. Pentru atingerea acestor scopuri, organizațiile iredentiste bulgare foloseau mijloace precum: publicarea de articole acuzatoare și calomnioase la adresa autorităților și a populației românești etnic, înaintarea de plângeri pe aceeași temă către Societatea Națiunilor, organizarea de manifestări comemorative sau festive de către studenții bulgari din străinătate sau invitarea în Bulgaria a unor personalități europene, în vederea popularizării cauzei dobrogene. Rezultatele obținute erau socotite ca modice, la nivelul forurilor politice decizionale, dar notabile, la nivelul opiniei publice internaționale. Totuși, în finalul secțiunii consacrate acestui aspect al activităților iredentiste, era enunțată următoarea concluzie: „Propaganda aceasta continuă și noi trebuie să avem toată atenția pentru a o combate și neutraliza complet, altfel, nu este exclus ca primul moment favorabil lor să-l folosească pentru realizarea aspirațiilor lor, în detrimentul alor noastre”⁶⁵.

Documentul nostru mai surprinde și tensionarea atmosferei în zona frontalieră, ca urmare a conduitei autorităților bulgare, fiind citate următoarele fapte și elemente: un ordin circular al Ministerului de Interne de la Sofia, conform căruia scrisorile expediate din Bulgaria cu destinatari din Dobrogea românească urmau să nu mai includă mențiunea „România”, înființarea unor subrevizorate școlare, a căror rază de acțiune depășea linia de frontieră, instruirea unor grupuri de emigranți dobrogene, pe teritoriul bulgar, în vederea formării unor detașamente de partizani, conținutul unor emisiuni ale Radio Varna, acordarea unui ajutor financiar de 1.300.000 de leva către organizațiile dobrogene, de către organizațiile ofițerilor și subofițerilor bulgari, pentru a fi folosiți în scopuri propagandistice, efectuarea a trei atacuri ale comitagiilor, în noaptea de 30 septembrie 1937 și lovirea în public a caporalului Neagu din Regimentul 40 Infanterie, de către administratorul grădinii publice din Bazargic, un etnic bulgar⁶⁶.

Tendențele de relansare a iredentei bulgare din Dobrogea, începând din anul 1936, erau cunoscute și altor structuri militare și informative românești. Această tendință se manifesta mai ales la nivel organizatoric. În condițiile dispariției unor grupări minore și ale declinului continuu al D.R.O., V.D.R.O., care începe să beneficieze de circumstanțe mai favorabile, își îngroașă rândurile⁶⁷. La data de 7 mai 1936, după aproape trei ani, se înregistra un omor înfăptuit de către comitagi, victima fiind învățătoarea pensionară Elena Cișmigiu, venită ocazional în zona Accadânlar (astăzi Dulovo), județul Durostor, la botezul primului său

⁶⁵ D.c.a.-P., fond M.St.M.-Secția 2 Informații, dosar nr. crt. 817/1938, filele 5-7.

⁶⁶ Ibidem, fila 7.

⁶⁷ D. Cătănuș, *op.cit.*, doc. 105, p. 223.

nepot⁶⁸. Două luni mai târziu, în localitatea Omurgea, era împușcat mortal un gardian comunal, de origine etnică turco-tătară, Halim Said Agi⁶⁹. Noi pierderi de vieți omenești cauzate de incursiunile comitațiilor s-au produs în perioada iunie-noiembrie 1937, la Sungurlar, Casâmlar și Kiose-Abdi, în județul Durostor, victime căzând fruntașul jandarm Ignea Gheorghe, un civil de etnie turcă și, respectiv, soldatul grănicer Călugărițoiu Ștefan⁷⁰. Prima jumătate a anului 1938 s-a caracterizat prin încetarea cvasitotală a acțiunilor violente ale comitațiilor⁷¹, însă acestea au cunoscut o veritabilă recrudescență în lunile următoare, printre victime numărându-se și Ion Patoni, asasinat prin metoda coletului-capcană exact în ziua când se împlineau șapte ani de la uciderea lui Hristo Ștefanov⁷².

Cea de-a patra parte principală a sintezei din aprilie 1938 se referă la mijloacele folosite de către iredenta bulgară și la posibilitățile de contracarare a acțiunilor acesteia. Mijloacele folosite de către iredenta bulgară erau clasificate în două mari categorii, anume cele uzitate pe timp de pace, respectiv cele specifice perioadelor de război. Prima categorie includea cinci tipuri: mijloace de propagandă (oficiale și clandestine), mijloace materiale, mijloace de compromitere a autorităților românești, mijloace teroriste și, respectiv, mijloace de spionaj⁷³.

Mijloacele oficiale (legale, cu acoperire legală) de propagandă folosite de către iredentiștii bulgari erau școlile, bisericile, presa, asociațiile sportive, teatrale, filantropice, Radio Varna, conferințele susținute de către profesori din Bulgaria etc. Ca metode specifice de contracarare, erau propuse: limitarea numărului de școli din România cu predare în limba bulgară, ameliorarea calității învățământului în școlile dobrogene cu predare în limba română, acordarea de stimulente materiale pentru elevii de la școlile dobrogene de limbă română, compromiterea corpului didactic și a așezămintelor școlare bulgare, înființarea de publicații în limba bulgară cu conținut pro-românesc, compromiterea și desființarea tuturor asociațiilor constituite exclusiv din bulgari, înființarea unui post de radio la Constanța și limitarea deplasărilor în scop turistic în și din Bulgaria. Mijloacele de propagandă considerate „oculte” includeau activitatea unor agenți, răspândirea de știri false, manifeste și broșuri având caracter iredentist, persoane acoperite prin diferite ocupații inofensive, fonduri cu destinație școlară, bisericească și propagandistică.

⁶⁸ A.N.I.C., fond Direcția Generală a Poliției, dosar nr. crt. 191/1936, *passim*.

⁶⁹ A.M.A.E., fond Dosare speciale (1920-1944), vol. 283/2., filele 1-30.

⁷⁰ D.c.a. P., fond Divizia 9 Infanterie, dosar nr. crt. 1231/1937, fila 39; *Ibidem*, filele 44-45, 50; „Țara lui Mircea”, Silistra, III, nr. 64 /8 decembrie 1937, p. 2.

⁷¹ D.c.a. P., fond Divizia 9 Infanterie, dosar nr. crt. 1231/1937, filele 127-130.

⁷² A.M.A.E., fond Dosare speciale (1920-1944), vol. 283/2., *passim*.

⁷³ D.c.a.-P., fond M.St.M.-Secția 2 Informații, dosar nr. crt. 817/1938, filele 12-14.

În vederea contracarării acestui gen de mijloace, se cerea o colaborare cât mai strânsă între Siguranță, grăniceri și Secția a II-a din cadrul Marelui Stat Major⁷⁴.

În sub-categoria mijloacelor materiale ale iredentei bulgare era menționată finanțarea instituțiilor bulgare de credit din Dobrogea, cu fonduri din Bulgaria, pentru menținerea și consolidarea supremației etnice bulgare în comerțul urban, pentru cumpărarea de terenuri cultivabile și pentru dezvoltarea economiei rurale (sprijinirea țărănimii de etnie bulgară cu inventar agricol, sămânță etc.). Ca mijloace specifice de contracarare, erau propuse: monitorizarea băncilor bulgare din România, crearea de instituții de credit pentru ajutorarea coloniștilor români din Dobrogea de Sud, aplicarea cu maximă strictețe a dreptului de preemțiune al statului român în cazul terenurilor părăsite de către emigranții de etnie turcă, în vederea distribuirii ulterioare către coloniștii de etnie română, crearea unor facilități pentru comercianții români de la orașe și înăsprirea regimului de rechiziții aplicat etnicilor bulgari⁷⁵.

Printre mijloacele de compromitere a autorităților românești de către iredenta bulgară, erau menționate, în primul rând, semnalarea și prezentarea exagerată în presa bulgară și străină a oricăror abuzuri și ilegalități comise de către autoritățile românești, apoi mediatizarea cazurilor de corupție din administrație, precum și defăimarea armatei române, prezentarea într-o lumină proastă a conduitei și a valorii militarilor români, de la corpul de ofițeri până la trupă. În replică, autorul sintezei solicita selectarea cât mai riguroasă a funcționarilor publici și consolidarea legăturilor acestora cu Dobrogea, inclusiv prin împrumutări și facilitarea construirii de locuințe, excluderea politicianismului din administrație, sancționarea severă a abuzurilor, crearea de unități militare model, cu ofițeri selectați, ca și o mai bună pregătire, echipare și hrănire a trupei⁷⁶.

În mod previzibil, latura teroristă a activității iredentiste bulgare în Dobrogea era identificată cu atacurile bandelor de comitații, organizate pe teritoriul Bulgariei, în proximitatea graniței cu România. Pentru contracararea acestui gen de amenințare, erau indicate două metode: extinderea activității contra-informative românești pe teritoriul bulgar, în scopul semnalării în timp util, a unor eventuale atacuri și, respectiv, identificarea și supravegherea tuturor celor care ofereau hrană, adăpost și ajutor comitațiilor⁷⁷.

Spionajul practicat de către organizațiile iredentiste bulgare din Dobrogea îi includea, conform sintezei analizate de noi, pe majoritatea funcționarilor de

⁷⁴ Ibidem, fila 12.

⁷⁵ Ibidem, fila 13.

⁷⁶ Ibidem.

⁷⁷ Ibidem.

origine bulgară din administrația românească, pe studenții de origine bulgară din Dobrogea, pe unii cetățeni ai statului bulgar care veneau în România sub pretextul vizitării unor rude din Dobrogea, pe femeile de origine etnică bulgară, căsătorite cu funcționari sau cu ofițeri români, dar și pe comercianții de origine bulgară care aveau contracte și alte legături de acest tip cu armata. În replică, se propuneau următoarele măsuri: demiterea sau detașarea în alte zone ale țării pentru toți funcționarii de origine etnică bulgară și înlocuirea lor cu funcționari capabili și patrioți, monitorizarea activităților studențimii bulgare din România și a cetățenilor bulgari care vizitau România, împiedicarea căsătoriilor între funcționarii/ofițerii români și femei de etnie bulgară (sub diverse pretexte) și limitarea drastică a contactelor între structurile militare și furnizori de etnie bulgară⁷⁸.

Categoria metodelor folosite de iredenta bulgară pe timp de război includea, la rândul său, trei sub-categorii, corespunzătoare principalelor etape ale unui conflict armat: perioada tensiunilor diplomatice, perioada mobilizării și a concentrării și, respectiv, perioada confruntărilor militare propriu-zise. Metodele în cauză sunt prezentate defalcat, însă propunerile de contracarare sunt prezentate compact⁷⁹.

Pentru perioada tensiunilor diplomatice, iredentei bulgare i se atribuia planul activizării unui serviciu de rezidență, în zona de acoperire a trupelor românești și a unor nuclee informative în nodurile și căile de comunicație din Dobrogea. În perioada mobilizării și a concentrării, urmau să intre în acțiune, pe lângă elementele mai sus-amintite, și grupuri de paramilitari, având misiunea de a de a executa incursiuni finalizate cu distrugeri, de a hărțui unitățile militare mici sau izolate, de a culege informații de la etnicii bulgari și de a teroriza populația civilă de origine românească. Pe timpul confruntărilor militare propriu-zise, ar fi urmat să intre în acțiune în spatele frontului bandele de comitagii. Ajutați și găzduiți de către etnicii bulgari, aceste grupări înarmate ar fi avut misiunea să atace grupurile de soldați români izolați, funcționarii statului român, gările, comunele populate de coloniști și alte ținte. Autorii sintezei lansau și un avertisment: „La cea mai mică defecțiune a trupelor noastre, se vor produce lucruri cu mult mai grozave decât în 1916, dat fiind propaganda mai intensă și ura mai mare, care au dus la o organizare crescândă a elementului bulgar din Dobrogea”⁸⁰.

Ca măsuri de contracarare erau propuse: intensificarea operațiunilor de colonizare, de-a lungul frontierei, pe o adâncime de 55-60 de kilometri, internarea într-un lagăr din afara Dobrogei a tuturor etnicilor bulgari suspecti și amenințarea

⁷⁸ D.c.a.-P., fond M.St.M.-Secția 2 Informații, dosar nr. crt. 817/1938, fila 14.

⁷⁹ Ibidem, filele 14-15.

⁸⁰ Ibidem.

preventivă a celorlalți etnici bulgari cu represalii asupra familiilor, în cazul implicării în acțiuni ostile la adresa statului român, constituirea unor detașamente de luptători de gherilă (alcătuite, de preferință, din macedoromâni), rechiziționarea tuturor resurselor posibile de la etnicii bulgari (grâu, furaje, vite etc.) ș.a.⁸¹. În același context, al intensificării acțiunilor iredentiste bulgare, în luna decembrie 1936 șeful Comandamentului General al Poliției din Ploiești propunea organizarea unor grupe de voluntari macedoromâni, cu misiunea de a-i lichida pe membrii bandelor de comitagii⁸².

Prima anexă a sintezei informative din aprilie 1938, constând într-o modelare grafică a evoluției acțiunilor iredentiste bulgare, indică și niște repere procentuale în acest sens. Astfel, perioadei guvernului Ljapčev (1926-1931) îi corespunde un maxim istoric de 100%, guvernării de coaliție Stamboliiski I (octombrie 1919-mai 1920), un nivel de 60%, guvernării agrariene monocolor Stamboliiski II (21 mai-8 iunie 1923) 40%, guvernării Al. Ţankov (iunie 1923-4 ianuarie 1926) 80%, perioadei Blocului Popular (iunie 1931-18 mai 1934) 50%, pentru ca minimul istoric din perioada guvernării Kimon Georgiev (19 mai 1934-22 iunie 1935) să fie evaluat convențional la 10%, după care a urmat o tendință ascendentă (50% pentru anii 1935-1936, 70% pentru anul 1937)⁸³. Cea de-a doua anexă, constând într-o hartă a Dobrogei, pe care era figurată, cu tonuri de verde, răspândirea (densitatea) elementelor iredentiste în spațiul dintre Dunăre și Mare, este mai puțin elocventă, din cauza posibilităților tehnice reduse⁸⁴. Oricum, este binecunoscut faptul că ponderea etnicilor bulgari era mai mare în județul Caliacra, mai ales în sudul și sud-estul acestuia, comparativ cu Durostorul, care era însă mai vulnerabil și expus atacurilor teroriste.

Ca apreciere de ansamblu, documentul analizat de noi surprinde, în mod inevitabil succint, o serie de elemente esențiale privind organizarea și activitatea iredentei bulgare din Dobrogea interbelică și chiar unele nuanțe din cadrul acestei problematice. Printre deficiențele sale majore se numără tendința de absolutizare a relației de dependență între organizațiile iredentiste și guvernele de la Sofia, precum și identificarea iredentei bulgare cu V.D.R.O., cu ignorarea totală a existenței și activității D.R.O. și a altor organizații, a relațiilor acestora, adesea profund conflictuale, cu V.D.R.O.

Partea din document referitoare la posibilitățile și mijloacele de contracarare a acțiunilor iredentiste bulgare ar putea să surprindă prin sonoritatea

⁸¹ Ibidem.

⁸² *Apud* A. Basciani, *op.cit.*, p. 183.

⁸³ D.c.a.-P., fond M.St.M.-Secția 2 Informații, dosar nr. crt. 817/1938, fila 16.

⁸⁴ Ibidem, fila 17.

naționalist-utopică a unor fraze, dar mai ales prin caracterul extrem, abuziv, discriminatoriu sau violent al unor măsuri propuse. Aceste stridențe de limbaj (și de mentalitate) trebuie plasate și înțelese în contextul anilor imediat anteriori declanșării celei mai distrugătoare conflagrații cunoscute vreodată de omenire. În concluzie, dosarul de 17 file, elaborat în aprilie 1938 și consacrat evoluției iredentei bulgare din Dobrogea românească interbelică, se constituie într-un reper arhivistic demn de semnalat și de consultat, elocvent nu doar asupra subiectului său propriu-zis, cât și asupra unor mentalități, percepții și coordonate axiologice din cadrul structurilor militare și de informații ale statului român interbelic.

THE EVOLUTION OF BULGARIAN IREDDENCE IN THE INTERWAR DOBROGEA, REFLECTED IN A MILITARY SYNTHESIS OF APRIL 1938

Abstract: Within the complex and dynamic framework of the realities and evolutions of the interwar Romanian Dobrogea, the activity of the so-called *Bulgarian Iredent* was also registered as a conflicting but notable phenomenon. Under this generic name, we can find a multitude of organizations, associations and groups, composed of ethnic Bulgarians, who, by generally illegal means, often even violent, terrorist, challenged and undermined the authority of the Romanian state in the province between the Danube and the Sea. Bulgarian subversive activities were more intense in the southern part of Dobrogea, in the counties of Durostor and Caliacra (Quadrilater), a territory obtained in Romania in 1913, where ethnic Bulgarians represented over 40% of the population and authoritatively dominated economic and social life. When approaching this topic, one can notice a great Romanian-Bulgarian historiographical imbalance, especially a quantitative one, to the detriment of Romanian historians.

The starting point for this communication was represented by the archival file no. 817/1938 from *the General Staff fund-Section 2 Information*, having the character of historical-informative synthesis. The file contains only 17 pages, but it is dense in information and appreciations on our topic. The data and evaluations in the mentioned file were compared, corroborated and supplemented with other historical sources, both Romanian (primarily, documents and collections of documents), as well as Bulgarian (including volumes of published documents) and Western (synthesis by Alberto Basciani, dedicated to the Romanian-Bulgarian dispute in the interwar Dobrogea).

The historical-informative synthesis elaborated in April 1938 is structured in four unequal parts, to which one added two annexes, namely: 1. Brief history and purpose; 2. The activity of the Bulgarian irredentism in 1937; 3. The evolution of the irredentist activity in the period 1919-1937; 4. Proposals to combat the action of Bulgarian irredentism in Romania. Annex 1 consists of a graph illustrating the intensity of irredentist activities in the interwar period, in chronological stages, and Annex 2 represents a map of Dobrogea, on which one chromatically represented the density of Bulgarian irredentist elements.

Starting from the finding, pertinent in itself, that the Bulgarian irredentist activities in Romanian Dobrogea could not be carried out without the competition or at least without the permission of the Bulgarian authorities, the authors of the 1938 synthesis divided the period 1919-1938 into eight chronological stages considered and presented as homogeneous, exclusively depending on the succession of the various governments in Sofia. Also, the differences, divergences and internal confrontations within the Bulgarian irredentism, identified exclusively with the Dobrogean Internal Revolutionary Organization (V.D.R.O.), were overlooked.

Consequently, due to these abusive generalizations and omissions, the chronological delimitations and the assessments from the synthesis analyzed by us, can only be partially supported today, in the light of the data we have. However, the document in question remains a source worthy of consultation and presentation, being emblematic of the perception of some Romanian military structures on the Bulgarian irredentism.

Keywords: irredentism, subversive organizations, financing, propaganda, terrorism, retaliation.

